

Espàrtac

Primera edició en anglès, 1951
Primera edició de L'Agulla
Daurada, setembre 2025

Títol

Espàrtac

Títol original

Spartacus

Autoria

Howard Fast

Traducció

Lola Fígols Fornell

Correcció

Oriol Valls Fornells

Il·lustració de coberta

Patricia Cruz

ISBN 978-84-19515-27-8

Dipòsit Legal B 17734-2025

Imprès a Cevagraf SCCL

KULT
FORÈC

CULTURA21, SCCL

Carrer de la Foneria, 5-7, baixos
08243 Manresa, Països Catalans
www.lagulladaurada.cat

Formem part de

Amb la col·laboració de

© 1951, Howard Fast
© 2025, de la traducció, Lola Fígols Fornell
© 2025, de la il·lustració, Patricia Cruz
© 2025, d'aquesta edició, L'Agulla Daurada

Vostè és lliure de:

Copiar, distribuir i comunicar
públicament l'obra.

Sota les següents condicions:

✓ **Reconeixement** (*attribution*):

En qualsevol explotació de l'obra
autoritzada per la llicència caldrà
reconèixer-ne l'autoria.

✓ **No comercial** (*non commercial*):

L'explotació de l'obra queda
limitada a usos no-comercials.

✓ **Sense obres derivades** (*no derive*

works): L'autorització per explotar
l'obra no inclou la transformació
per crear una obra derivada.

✓ **Compartir sota la mateixa**

llicència: Si transforma o modifica

aquesta obra per crear-ne una obra
derivada, només pot distribuir l'obra
resultant sota la mateixa llicència, una
de similar o una de compatible.

✓ En reutilitzar o distribuir l'obra,
ha de deixar ben clar els termes
de la llicència d'aquesta obra.

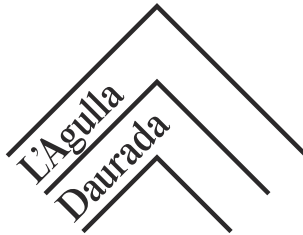
Alguna d'aquestes condicions pot
no aplicar-se si s'obté el permís
del titular dels drets d'autor.

En aquesta llicència res no menyscaba
o restringeix els drets morals de l'autor.
Els drets derivats d'usos legítims o
altres limitacions reconegudes per llei
no es veuen afectats per l'anterior.

Espàrtac

Howard Fast

Traducció de Lola Figols Fornell

Vull dedicar aquest llibre a la meua filla Rachel i al meu fill Jonathan. És una història sobre homes i dones valents que van viure fa molts anys i de qui no hem oblidat mai els noms. Els herois d'aquesta història estimaven la llibertat i la dignitat humanes, i van tenir una vida noble i honrada. L'he escrit perquè els qui la llegeixin —els meus fills i altres— hi trobin la força necessària per afrontar el futur turbulent que ens espera i siguin capaços de lluitar contra l'opressió i la injustícia de manera que el somni de l'Espàrtac es faci realitat en el nostre temps.

Aquesta història comença l'any 71 aC.

PRIMERA PART

*De com en Gai Cras va viatjar
pel camí de Roma a Càpua el mes de maig.*

I

Es té constància que, ja a mitjan març, s'havia tornat a obrir la ruta que unia la ciutat eterna, Roma, amb la de Càpua, una mica més petita però no per això menys encantadora. Això no vol dir, però, que el trànsit per aquesta via tornés a la normalitat immediatament. De fet, durant els últims quatre anys, cap dels camins de la República havia gaudit del corrent pacífic i pròsper de comerç i de persones que es podia esperar d'una via romana. En més o menys mesura, hi havia hagut avalots a tot arreu, i no seria incorrecte afirmar que la carretera entre Roma i Càpua s'havia convertit en el símbol d'aquesta agitació. Es deia, amb raó, que l'estat dels camins era l'estat de Roma: si als camins hi havia pau i prosperitat, a la ciutat també.

Per tota la ciutat s'havien penjat cartells anunciant que qualsevol ciutadà que tingués negocis a Càpua s'hi podia desplaçar per gestionar-los, tot i que de moment no s'aconsellaven els viatges de plaer en aquell indret. Amb el pas del temps, però, i a mesura que la primavera dolça i plàcida es va anar instal·lant sobre les terres d'Itàlia, les restriccions es van suspendre i, un cop més, la bonica arquitectura i els esplèndids paisatges de Càpua van tornar a atreure els romans.

A banda dels atractius naturals de la Campània rural, els qui gaudien dels bons perfums malgrat els preus excessius a què es venien trobaven que Càpua no només els ofería plaer, sinó també beneficis. Allà hi havia les grans fàbriques de perfums, incomparables amb cap altre lloc del món; a Càpua era on s'enviaven les essències i olis rars de tota la terra, les aromes exòtiques i exquisides, l'oli de roses d'Egipte, l'essència de lliris de Sabà, les roselles de Galilea, l'oli d'ambre gris i de pela de llimona i taronja, les fulles de sàlvia i de menta, la fusta de palissandre i de sàndal, i així gairebé fins a l'infinit. Els perfums a Càpua es podien comprar a menys de la meitat del preu que se'n demanava a Roma i, tenint en compte la popularitat creixent dels perfums en aquella època tant entre els homes com entre les dones –i la falta que feien–, és perfectament comprensible que un viatge a Càpua s'emprengués sense cap altre motiu que aquest.

II

La ruta es va obrir el març i al cap de dos mesos, a mitjan maig, en Gai Cras, la seva germana Helena i la seva amiga Clàudia Mari es van posar en camí per passar una setmana amb uns parents de Càpua. Van sortir de Roma el matí d'un dia radiant, clar i fresc, perfecte per viatjar –tres joves d'ulls brillants, plens d'il·lusió pel viatge i les aventures que sens dubte els esperaven. En Gai Cras, un jove de vint-i-cinc anys amb una cabellera fosca de rínxols abundants i suaus i unes faccions regulars que li havien donat fama tant de ben plantat com de ben nascut, muntava un esplèndid cavall àrab de color blanc que el pare li havia regalat l'any

anterior pel seu aniversari, mentre que les dues noies viatjaven en lliteres descobertes. Cada llitera era portada per quatre esclaus, ensinistrats per a la carretera i capaços de córrer setze quilòmetres a un ritme constant sense necessitat de descansar. Tenien previst passar cinc dies viatjant, allotjant-se a la casa de camp d'algun amic o parent cada nit, i arribar a Càpua d'aquesta manera, en etapes còmodes i agradables. Abans de partir ja sabien que es tractava d'un camí ple de símbols de càstig, però no creien que allò fos suficient per pertorbar-los. De fet, les noies estaven força entusiasmades per les descripcions que n'havien sentit i, pel que feia a en Gai, aquella mena de coses sempre li provocaven una reacció plaent i lleugerament sensual, i estava orgullós del seu estómac i que aquelles escenes no l'afectessin en excés.

—Al cap i a la fi —deia a les noies—, és millor mirar una creu que estar-hi clavat.

—Nosaltres mirarem sempre endavant —va dir l'Helena.

Era més bonica que la Clàudia, que era rossa però lànguida, amb la pell molt blanca, els ulls pàl·lids i un aire de fatiga que li agradava cultivar. Tenia un cos ple i atractiu, però en Gai la trobava força ximple i es preguntava què li devia veure la seva germana —un enigma que estava decidit a resoldre durant el viatge. En el passat s'havia proposat més d'una vegada seduir l'amiga de la seva germana, però aquella resolució sempre s'havia acabat esmicolant davant la indiferència apàtica de la noia, una indiferència que no només anava dirigida a ell, sinó que era general. Estava avorrida i en Gai tenia la certesa que aquell avorriment era l'única cosa que li impedia ser del tot insuportable. La seva germana era una altra cosa. L'excitava d'una manera trasbalsadora; era tan alta com ell, molt semblant físicament

—fins i tot més bonica—, i els homes que no es deixaven intimidar per la seva força i determinació la consideraven bella. La seva germana l'excitava i ell era conscient que, quan havia planejat aquell viatge a Càpua, ho havia fet amb l'esperança que aquella excitació es resolgués d'alguna manera. La seva germana i la Clàudia feien una parella estranya però atractiva, i en Gai esperava amb il·lusió els incidents gratificants que li oferiria el viatge.

A pocs quilòmetres de Roma van començar a aparèixer els símbols de càstig. En un punt determinat, la carretera travessava un petit ermot de rocs i sorra d'unes quantes hectàrees d'extensió, i la persona encarregada de l'exhibició, que tenia una habilitat evident a l'hora de causar efecte, havia triat aquell indret en particular per al primer dels símbols. La creu havia estat tallada en fusta fresca de pi que traspua resina i, com que el terreny de darrere s'enfonsava, s'alçava descarnada, solitària i angulosa davant del cel matinal, tan alta i impressionant —sobredimensionada pel fet de ser la primera— que el cos nu de l'home que hi havia clavat gairebé no s'advertia. La creu estava una mica torta, una característica habitual dels crucifixos perquè eren més pesats de la part superior, i això contribuïa a donar-li un aire estrany i mig humà. En Gai va aturar el cavall i el va conduir cap al crucifix; l'Helena, fent espetegar el seu petit fuet, va ordenar als esclaus de la llitera que el seguissin.

—Podem descansar, mestressa, oh mestressa? —va preguntar en veu baixa l'esclau que marcava el pas de la llitera de l'Helena quan es van haver aturat davant del crucifix. Era hispà i parlava un llatí enxampurat i cautelós.

—És clar —va dir l'Helena. Amb només vint-i-tres anys ja mostrava un caràcter fort, com el de totes les dones de la família, i detestava la crueltat sense sentit cap als animals,

fossin esclaus o bèsties. Aleshores, els portadors de la llitera van abaixar delicadament els carruatges i, agraïts, es van ajupir a banda i banda.

A pocs metres davant del crucifix, assegut en una cadira de palla a l'ombra d'un tendal apedaçat, hi havia un home gras i afable que denotava distinció i pobresa a la vegada. La distinció se li manifestava en cadascun dels plecs de la papada i en la dignitat de la panxa enorme, mentre que la pobresa, no exempta de mandra, s'evidenciava en la roba tronada i bruta, les ungles negres i la barba mal afaitada. La seva afabilitat era la màscara gastada del polític professional i es veia de seguida que s'havia passat anys mendicant tant al Fòrum i el Senat com als districtes de la ciutat. I vet-lo aquí, a un pas de convertir-se en captaire amb només una estora en algun alberg romà, però parlant amb la verbotat d'un xarlatà de fira. Aquestes eren les ventures de la guerra, els va explicar. Hi ha qui tria el bàndol correcte amb una facilitat sorprenent. Ell sempre havia triat el que no tocava, i no servia de res dir que amb prou feines es diferenciaven. Això era el que l'havia portat fins allà, però hi havia homes millors que n'havien sortit pitjor parats.

—Ja em perdonareu que no m'aixequi, gentil senyor i gentils dames, però el cor... el cor! —Es va posar la mà sobre la gran panxa, a la zona aproximada del cor.— Veig que sou matiners, i bé que feu, perquè aquesta és l'hora de viatjar. Càpua?

—Càpua —va dir en Gai.

—Càpua, és clar... Una ciutat encantadora, una ciutat preciosa, una ciutat admirable, una veritable joia de ciutat. Hi visiteu parents?

—Això mateix —va respondre en Gai. Les noies somrien. Era un home afable, un gran pallasso. La seva dignitat havia desaparegut. Per aquells joves era millor fer el pallasso.

En Gai era conscient que els diners tenien alguna cosa a veure amb aquella actitud, però tant li era. Per una banda, no li havien faltat mai diners per cobrir cap necessitat o caprici i, per l'altra, desitjava impressionar les noies amb el seu coneixement del món, i quina manera millor de fer-ho que a través d'aquell pallasso gras i mundà?

—Em veieu com un guia, com un narrador d'històries, com un petit proveïdor de bocins de càstig i justícia. Que potser un jutge fa més que això? El rang no és el mateix, però millor acceptar un denari i la vergonya que implica que no pas pidolar...

Les noies no podien apartar la mirada de l'home mort que penjava de la creu. El tenien just a sobre i llançaven mirades ràpides al seu cos nu, ennegrit pel sol i picotejat pels ocells. Els corbs planaven al voltant, fent intents d'abalançar-s'hi. Les mosques se li passejaven per la pell. Penjat com estava, amb el cos separat de la creu, semblava que caigués, sempre en moviment, un moviment grotesc de la mort. El cap li queia endavant, i els cabells llargs i rossos cobrien qualsevol expressió d'horror que pogués tenir reflectida al rostre.

En Gai va donar una moneda a l'home gras; l'agraïment no era superior al que corresponia. Els portadors continuaven asseguts a la gatzoneta, en silenci, sense mirar mai el crucifix, amb els ulls clavats a terra; estaven ensinistrats per a la carretera, i ben ensinistrats, a més.

—Aquest és simbòlic, per dir-ho d'alguna manera —va dir l'home gras—. Mestressa meva, no el vegeu com una cosa humana ni horrible. Roma dona i Roma pren i, si fa no fa, el càstig es correspon amb el delictes. Aquest és aquí tot sol i us avisa del que vindrà després. D'aquí a Càpua, sabeu quants?

Ho sabien, però van esperar que els ho digués ell. Aquell home gras i jovial que els presentava l'inenarrable posseïa

certa aire de precisió. Els donaria una xifra exacta. Potser no seria la correcta, però seria precisa.

—Sis mil quatre-cents setanta-dos –va dir.

Alguns dels portadors es van bellugar. No descansaven, estaven rígids. Si algú els hagués mirat, se n'hauria adonat. Però no els mirava ningú.

—Sis mil quatre-cents setanta-dos –va repetir l'home gras. En Gai va fer l'observació pertinent: «Quanta fusta!» L'Helena sabia que era una farsa, però l'home gras va fer un moviment agraït de cap. Ara estaven en sintonia. L'home gras es va treure un bastó d'entre els plecs de la túnica i va assenyalar el crucifix.

—Aquest d'aquí... no és més que un símbol. Un símbol d'un símbol, per dir-ho d'alguna manera.

La Clàudia va deixar anar una rialleta nerviosa.

—I, tanmateix, és d'interès i importància. Apartat dels altres amb raó. La raó és Roma i Roma és raonable. –Li agradaven les màximes.

—És l'Espàrtac? –va preguntar la Clàudia amb ingenuïtat, però l'home gras va ser pacient amb ella. La manera com es va llepar els llavis demostrava que la seva actitud paternal no estava mancada d'emoció, i en Gai va pensar: «Vell las-ciú!»

—És difícil que sigui l'Espàrtac, estimada meva...

—No en van trobar mai el cos –va dir en Gai amb impaciència.

—Fet trossos –va dir pomposament l'home gras–. Fet trossos, filla meva. La vostra ment encara és massa tendra per a uns pensaments tan desagradables, però és la veritat...

La Clàudia es va estremir, però amb delit, i en Gai li va detectar una lluïssor als ulls que no havia vist mai abans. «Cuida't dels judicis superficials», li havia dit el pare en una

ocasió i, tot i que el seu pare pensava en afers més importants que la valoració de les dones, l'advertència feia al cas. La Clàudia no l'havia mirat mai com mirava en aquell moment l'home gras, que va continuar:

—... és la pura veritat. I ara diuen que l'Espàrtac no va existir mai. Ha! Jo existeixo? Vós existiu? Hi ha o no hi ha sis mil quatre-cents setanta-dos cadàvers penjats de creus des d'aquí fins a Càpua, al llarg de la Via Àpia? Hi són o no hi són? És clar que hi són. I deixeu que us faci una altra pregunta, joves meus... Per què n'hi ha tants? Un símbol de càstig és un símbol de càstig. Però per què sis mil quatre-cents setanta-dos?

—Aquells brètols s'ho mereixien —va respondre l'Helena en veu baixa.

—S'ho mereixien? —L'home gras va alçar una cella amb aire de sofisticació. Era un home de món, els feia saber, i si bé ells el superaven en rang, eren prou joves per deixar-se impressionar.— Potser sí que s'ho mereixien, però per què sacrificar tanta carn si no es pot menjar? Jo us diré per què. Manté els preus alts. Estabilitza les coses. I, sobretot, resol algunes qüestions molt delicades de propietat. Aquí teniu la resposta en poques paraules. Ara, pel que fa a aquest d'aquí... —va dir, assenyalant-lo amb el bastó—. Mireu-lo bé. Fairtrax, el gal, molt important, molt important. Un home proper a l'Espàrtac, sí senyor, i jo el vaig veure morir. Asssegut aquí, vaig veure com es moria. Va tardar quatre dies. Fort com un bou. Ai, ai, ai! No creuríeu mai en una fortalesa així. De cap manera. Aquesta cadira me la va donar en Sext, del districte tercer. El coneixeu? Tot un senyor... un gran senyor, i amb bona disposició cap a mi. Us sorprendríeu de la quantitat de gent que va venir a tafanejar i, realment, era un espectacle digne de veure. No els podia pas cobrar

una entrada com cal, és clar, però la gent dona si se'ls ofereix alguna cosa a canvi. Una mesura justa a canvi d'una altra. Jo em vaig prendre la molèstia d'informar-me. Us sorprendríeu de la gran ignorància que hi ha per tot arreu sobre les guerres de l'Espàrtac. Aquesta jove dama, per exemple, em pregunta si aquest és l'Espàrtac. Una pregunta ben natural i, tanmateix, seria de tot menys natural que el fos, oi? Vosaltres, amics gentils, viviu una vida protegida, molt protegida, perquè si no aquesta senyoreta hauria sabut que l'Espàrtac va ser trossejat fins que no en va quedar ni rastre, ni un sol cabell. Res a veure amb aquest d'aquí... A aquest el van capturar. Una mica esgarrapat, això sí... Mireu aquí...

Amb el bastó, va seguir el traçat d'una llarga cicatriu al costat del cos que penjava sobre seu.

—Unes quantes cicatrius... i molt interessants. Totes al costat o al davant. Ni una a l'esquena. Són detalls per a la gentussa que no convé gaire assenyalar, però us puc dir del cert...

Ara, els portadors de la llitera l'observaven i escoltaven amb els ulls centellejants rere els cabells llargs i grenyuts.

—...que aquests eren els millors soldats que han trepitjat mai la terra d'Itàlia. Val la pena pensar-hi, en una cosa així. Però tornem al nostre amic d'aquí dalt. Va tardar quatre dies a morir, i n'hauria tardat molts més si no li haguessin obert una vena i l'haguessin sagnat una mica. Potser no ho sabíeu, però és una cosa que has de fer quan els poses a la creu. Si no se sagnen, s'inflen com una arengada. I sagnant-los degudament també s'assequen degudament i poden estar penjats aquí dalt durant un mes sense cap altra ofensa que una mica de pudor. És el mateix que curar un tros de carn, vaja, i es necessita molt de sol per aconseguir-ho. Aquest d'aquí va lluitar, ja ho crec, desafiant i orgullós com era... però va

perdre. El primer dia, penjat aquí dalt, maleïa cada ciutadà de bé que venia a veure l'espectacle. Un llenguatge espantós, molt desagradable, d'aquell que no voldríeu que sentís cap senyoreta de casa bona. És el que passa quan no es tenen maneres, i un esclau és un esclau, però jo no li guardava rancor. Jo era aquí baix i ell allà dalt i, de tant en tant, li deia: «La teva desgràcia és la meva sort i, si bé la teva no serà la manera més còmoda de morir, la meva tampoc no és la manera més còmoda de guanyar-se la vida. I ben poc guanyaré si continues parlant així.» No va semblar que l'afectés gaire, fos com fos, però cap al vespre del segon dia va callar. Es va tancar en si mateix, com una ostra. Sabeu què és l'últim que va dir?

—Què? —va murmurar la Clàudia.

—«Tornaré i seré milions.» Només això. Quines coses, eh?

—Què devia voler dir? —va preguntar en Gai. A desgrat seu, l'home gras el tenia embreixat.

—Això mateix, senyor meu, què devia voler dir? Jo no en tinc més idea de la que pugueu tenir vós, i l'home no va tornar a parlar més. L'endemà li vaig donar uns copets, però ja no va tornar a pronunciar ni una sola paraula. Es va limitar a mirar-me amb aquells ulls injectats de sang, com si em volgués matar, però ja no estava en condicions de matar ningú. Així que ja ho veieu, estimada —va afegir, dirigint-se una altra vegada a la Clàudia—, no era l'Espàrtac, sinó un dels seus lloctinents, i un home dur. Proper a ell, però no tan dur. L'Espàrtac sí que ho era, de dur, dur com cap altre. No us agradaria trobar-vos-el per aquest camí i no us l'hi trobareu pas, perquè és ben mort i podrint-se. Però en fi, què més voldríeu saber?

—Crec que ja n'hem tingut prou —va dir en Gai, penedint-se d'haver-li donat el denari—. Ens n'hem d'anar.

III

En aquella època, Roma era com un cor que bombava sang a tots els racons del món a través de les vies romanes. Una altra nació hauria viscut mil anys i construït una tercera part de tots aquells camins perquè amb una mica de sort connectessin les seves ciutats més importants. Roma era diferent. «Construiu-nos un camí!», deia el Senat. Tenien la tècnica necessària. Els enginyers el traçaven; es repartien els contractes i els constructors posaven fil a l'agulla; llavors, les brigades de treballadors construïen el camí, recte com una fletxa fins on hagués d'arribar. Si una muntanya els barrava el pas, la feien caure; si es trobaven una vall profunda, bastien un viaducte que la travessés; si hi havia un riu, el creuaven amb un pont. Res aturava Roma i res aturava les vies romanes.

La ruta que seguien els tres joves alegres per viatjar de Roma a Càpua s'anomenava Via Àpia. Era un camí ample i ben construït, amb capes alternes de cendra volcànica i grava cobertes de pedra. Estava fet per durar. Quan els romans construïen un camí, no el feien per a aquell any o per al següent, sinó perquè durés segles. Així s'havia construït la Via Àpia. Era un símbol del progrés de la humanitat, de la productivitat de Roma, de la capacitat permanent d'organització del poble romà. Enunciava clarament que el sistema romà era el millor sistema que havia concebut mai la humanitat, un sistema d'ordre, justícia i intel·ligència. Les proves d'aquell ordre i intel·ligència eren per tot arreu, i la gent que viatjava per un camí romà donava tant per fetes aquelles qualitats que amb prou feines les percebia.

Per exemple, les distàncies no s'indicaven de manera estimada, sinó que s'especificaven. Cada quilòmetre estava marcat amb una fita. Cada fita donava la informació pertinent que un

viatger necessitava conèixer. En tot moment es podia saber a quina distància s'era de Roma, de Formia o de Càpua. Cada vuit quilòmetres hi havia una fonda amb estables on es podien trobar cavalls, refrigeris i, si calia, un lloc on passar la nit. Moltes d'aquestes fondes eren bastant sumptuoses, amb amples galeries porxadades on se servien àpats i begudes. Algunes tenien banys on els viatgers es podien refrescar, mentre que d'altres oferien habitacions còmodes i acollidores. Les fondes més noves estaven construïdes a l'estil dels temples grecs i contribuïen a la bellesa natural del paisatge al llarg del camí.

Allà on el terreny era pla o pantanós, el camí estava terraplenat i s'elevava de tres a quatre metres per sobre del paisatge que l'envoltava. Allà on el terreny era accidentat o muntanyós, el camí s'obria pas tallant el relleu o travessant les gorges amb arcs de pedra.

Les vies romanes proclamaven estabilitat, i per la seva superfície circulaven tots els elements de l'estabilitat romana. Marxant pels camins, els soldats podien fer gairebé cinquanta quilòmetres en una sola jornada i repetir aquells cinquanta quilòmetres un dia sí l'altre també. Combois d'equipatge circulaven pels camins, carregats amb els béns de la República: blat i ordi, lingots de ferro colat i fusta serrada, llana i lli, oli i fruita, formatge i carn fumada. Als camins hi havia ciutadans ocupats en afers propis de ciutadans, gent benestant que anava i venia de les seves cases de camp, viatgers comercials i d'altres que viatjaven per plaer, caravanes d'esclaus que anaven i venien del mercat, gent de totes les terres i totes les nacions, i tots plegats experimentaven la fermesa i l'ordre del domini romà.

En aquella època, a més, al costat de la carretera hi havia col·locat una creu cada pocs metres i, de cada creu, en penjava un home mort.

IV

Aquell matí va resultar ser més càlid del que en Gai esperava i, al cap de poc, la pudor dels morts es va tornar força desagradable. Les noies havien mullat els mocadors amb perfum i se'ls apropaven constantment al nas, però allò no impedia que de tant en tant els arribessin onades sobtades d'aquella flaire dolçassa i nauseabunda que flotava pel camí, ni evitava que hi reaccionessin. Les noies tenien nàusees i, en un moment determinat, en Gai es va haver de quedar enrere per anar a buidar a la vora del camí. Tot allò gairebé els va espantillar el matí.

Afortunadament, a la vora de la fonda on es van parar a dinar no hi havia cap crucifix i, encara que els quedava ben poca gana, es van poder recuperar de la indisposició. Aquella fonda al costat del camí havia estat construïda a l'estil grec: era un edifici de planta baixa i estructura irregular amb una terrassa porxada molt agradable. La terrassa, on hi havia col·locades unes taules, estava construïda sobre un petit barranc per on corria un rierol, i la gruta on donava estava envoltada de pins verds i fragants. Allà no se sentia cap altra olor que la de pi, l'olor dolça i humida dels boscos, ni cap altre so que el murmuri discret de les converses dels comensals i la música del rierol. «Quin lloc tan encantador!», va exclamar la Clàudia, i en Gai, que ja hi havia estat abans, els va aconseguir una taula i va començar a demanar el dinar amb gran autoritat. De seguida els van portar el vi de la casa, una beguda escumosa de color d'ambre, seca i refrescant, i, mentre el bevien fent xarrups, els va començar a tornar la gana. Eren a la part de darrere de la casa, separats de la sala comuna del davant, on menjaven els soldats, els carreters i els estrangers; feia ombra i s'hi estava bé i, tot

i que poques vegades es mencionava, era sabut que aquell espai estava reservat a cavallers i patricis. Allò no el convertia, ni molt menys, en un lloc exclusiu, ja que molts cavallers eren viatjants, homes de negoci, manufacturadors, comissionistes i tractants d'esclaus; però allò era una fonda i no una residència privada. A més, de poc temps ençà, els cavallers havien començat a imitar les maneres dels patricis i es comportaven de manera menys sorollosa, inoportuna i desagradable.

En Gai va demanar ànec fred fumad i premsat i taronges confitades i, mentre no portaven el menjar, es va dedicar a comentar l'última obra que s'havia estrenat a Roma, una comèdia bastant forçada que, com tantes altres, era una imitació pobre del teatre grec.

L'argument tractava d'una dona lletja i vulgar que feia un pacte amb els déus: a canvi d'un dia de gràcia i bellesa, els lliuraria el cor del seu marit. El marit se n'havia anat al llit amb l'amant d'un dels déus, i la trama rebuscada i barroera es basava en una flaca qüestió de venjança. Com a mínim així ho veia l'Helena, però en Gai va protestar que, malgrat la superficialitat de l'obra, ell considerava que tenia molts moments enginyosos.

—A mi em va agradar —es va limitar a dir la Clàudia.

—Crec que ens preocupem massa pel que diu una cosa, en comptes de la manera com la diu —va somriure en Gai—. Jo, com a mínim, vaig al teatre per entretenir-me amb el que és enginyós. Qui vulgui drames de vida i mort que vagi al circ a veure com els gladiadors s'esquarteren els uns als altres. He observat, però, que les persones que freqüenten aquesta mena d'espectacles no són de la mena més brillant o profunda.

—Justifiques la mala escriptura —va protestar l'Helena.